

**Ewa Cytowska, Urszula
Jakubowska, Elżbieta Janus, Zofia
Sinko, Alina
Kowalczykowska, Elżbieta
Aleksandrowska, Daria
Nałęcz, Maria Bokszczanin, Helena
Kapełuś**

Sprawozdania z wyjazdów zagranicznych

Biuletyn Polonistyczny 29/2 (100), 244-256

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z ŻYCIA NAUKOWEGO INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH PAN SPRAWOZDANIA Z WYJAZDÓW ZAGRANICZNYCH

SPRAWOZDANIE Z POBYTU STYPENDIALNEGO WE WŁOSZECH

28 XI 1983 - 26 I 1984

We Włoszech przebywałam na stypendium naukowym Centro Incontri e Studi Europei. W trakcie pobytu przeprowadziłam kwerendy w bibliotece watykańskiej, narodowej oraz rzymskiego uniwersytetu międzynarodowego. Prowadziłam badania związane z problematyką propagandy państw osi w okresie międzywojennym i wojennym.

W zbiorach watykańskich poszukiwałam tytułów prasy polskiej, jednak kwerenda przyniosła rezultaty negatywne. W oparciu o kwerendę biblioteczną zebrałam materiały do artykułu poświęconego propagandzie politycznej reżimu faszystowskiego w ogóle, jak również w aspekcie prasy. Zebrałam materiał do pracy poświęconej ogólnej problematyce związanej z propagandą: treść pojęcia, terminologia, historia, podstawowe fakty.

Wzięłam udział: - w konsultacjach z czołowymi historykami włoskimi: prof. prof. R. de Felice, G. de Rosa, H. Serra; - w otwarciu Scuola storica italo-polacca di Roma; - w polsko-włoskiej konferencji na temat porównawczej historii kościoła w Polsce i we Włoszech.

Ewa Cytowska

SPRAWOZDANIE Z WYJAZDU NAUKOWEGO DO LWOWA

28 XI 1983 - 18 XII 1983

Podczas pobytu we Lwowie zostały mi udostępnione zbiory Biblioteki Uniwersytetu Lwowskiego oraz Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego. Nie otrzymałam natomiast zgody na korzystanie ze zbiorów Biblioteki Ukraińskiej Akademii Nauk we Lwowie oraz Archiwum Obwodowego. Podczas kwerendy źródłowej w Bibliotece Uniwersyteckiej dotarłam do kilku tytułów prasy Narodowej Demokracji wydawanych we Lwowie do 1918 r., a nieobecnych w naszych krajowych bibliotekach. Szczególnie istotne znaczenie miała dla mnie analiza zawartości "Wieku XX", pierwszego pisma endeckiego wydawanego w Galicji, którego komplet miałam okazję otrzymać, oraz pierwszego endeckiego pisma popularnego w zaborze austriackim - "Gońca". Dotarłam również do numerów "Głosu Ziemi Sandomierskiej" i "Ojczyzny" z lat 1902-1907. Znalazłam także egzemplarze pisma Narodowej Demokracji, o którym dotychczas nikt z badaczy tego okresu nie wspominał, a mianowicie - "Sztandaru", periodyku wydawanego w latach 1906-1908. W archiwum centralnym natomiast udostępniono mi akta namiestnictwa zawierające dane dotyczące nakładów całej prasy wydawanej do 1918 roku na terenie zaboru austriackiego. Miałam także wgląd do dokumentów traktujących o konfiskatach, w tym również pism endeckich. Z materiałów tych korzystałam nie w oparciu o inwentarz archiwalny, a wedle uznania Działu Udostępniania.

Urszula Jakubowska

SPRAWOZDANIE Z POBYTU W ZSRR

31 XII 1983 - 5 II 1984

Pobyt mój w Związku Radzieckim na zaproszenie Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Moskiewskiego (Katedra Języka Rosyjskiego) trwał 5 tygodni. Moim opiekunem był prof. B.A. Uspienski.

W tym czasie brałam udział w trzydniowej sesji poświęconej nauczaniu języka rosyjskiego jako języka obcego, zorganizowanej przez Wydział Filologiczny MGU;

- przejrzałam i wykorzystałam kartotekę języka folkloru rosyjskiego pod kątem deminutywów;

- brałam udział w seminariach naukowych: referat prof. E. Jeśkowej na temat słownika ortoepicznego i dyskusja na temat zasad opisu materiału gramatycznego i ortoepicznego w słowniku; referat prof. E. Paduczewej o referencji;

- konsultowałam się z następującymi osobami: prof. B.A. Uspienski, prof. E. Zemskaja, prof. E.M. Wolf, prof. E.W. Paduczewa, prof. S. Gindin, prof. Ju.D. Apresjan;

- pracowałam w bibliotekach;

- brałam udział w posiedzeniach Zespołu Strukturalnej Typologii Języków w Instytucie Słowianoznawstwa i Bałkanistyki AN ZSRR.

Elżbieta Janus

SPRAWOZDANIE Z POBYTU NAUKOWEGO WE FRANCJI

18-27 IX 1984

W dniach 19-22 września 1984 r. wzięłam udział w międzynarodowym kolokwium w Pont-à-Mousson zorganizowanym przez Uniwersytet w Metz na temat "Przekłady w czasopiśmie w latach 1750-1830", gdzie wygłosiłam referat pt. "Tłumaczenia w »Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych« 1770-1777".

W dniach 23-26 września uczestniczyłam w Paryżu w zebraniach grupy komparatystów zajmujących się problematyką literatury Europy Północnej i Środkowej. W ośrodku tym i przy współpracy z Katedrą Literatury Ogólnej i Porównawczej (Sorbonne III) przygotowywane są dwa tomy "Historii literatur narodowych", dotyczące lat 1760-1820. Mój głos w dyskusji wprowadził do opracowywanego tematu informacje związane z literaturą, a szczególnie z prozą, Oświecenia polskiego.

Zofia Sinko

SPRAWOZDANIE Z POBYTU W BERLINIE I W DREŹNIE

4-18 X 1984

(wymiana naukowa)

Celem mojego pobytu w NRD były dalsze ustalenia, dotyczące relacji między niemieckim malarstwem a polską sztuką romantyczną. Tym razem szło mi szczególnie o zebranie informacji, dotyczących pobytu Antoniego Malczewskiego w Dreźnie i jego ewentualnych kontaktów z kręgiem artystycznym Caspara Davida Friedricha. Jedyłą możliwością dotarcia do tych danych było przejście prasy,

także codziennej, z okresu jego przypuszczalnego pobytu w Niemczech. Po ustaleniu na tej podstawie dat jego przyjazdów i wyjazdów z Drezna oraz zebraniu innych drobnych informacji dotyczących życia kolonii polskiej (głównie wg "Dresdener Anzeiger") zebrałam - w mierze, w jakiej było to możliwe i potrzebne z punktu widzenia interesującego mnie problemu - wiadomości o rozwoju życia kulturalno-towarzyskiego Drezna lat 1816-1817.

Na podstawie części zebranych materiałów przygotowałam dla "Ruchu Literackiego" artykuł "Małczewski a Drezno".

Alina Kowalczykova

SPRAWOZDANIE Z WYJAZDU NAUKOWEGO DO PARYŻA

9 X - 19 XI 1984

W okresie od 9 października do 19 listopada 1984 r. przebywałam w Paryżu jako stypendystka École des Hautes Études en Sciences Sociales. Głównym celem mego pobytu było poszukiwanie w rękopisach Biblioteki Polskiej materiałów dotyczących kultury i literatury polskiego Oświecenia, w szczególności materiałów dotyczących "Monitora" (1765-1785), tekstów wierszy poetów zapomnianych, dopełnień do biografii pisarzy, życia literackiego, teatralnego itp. Poszukiwania moje skoncentrowałam na rękopisach 57-66, budzących od czasu pierwszych ich penetracji w końcu lat 50-ych przez J. Lewańskiego i bogatego zebranego z nich zniwa na początku lat 60-ych przez M. Klimowicza, zrozumiałą ekscytację historyków naszego Oświecenia. Oryginalny tekst zawartych w nich korespondencji warszawskiego agenta saskiego, Jana Heynego, przesyłanych w latach 1765-1782 z Warszawy na dwór drezdeński księciu Ksaweremu Saskiemu, w pierwszych latach

stanisławowskich żywo zainteresowanemu koroną polską, nie był dla mnie, niestety, dostępny ze względu na to, że pisany był niewyraźnym pismem gotyckim (po niemiecku), atramentem wyjątkowo wyblakłym, mało czytelnym. W całości przeczytałam natomiast trzy teki in folio rękopisu 66 (stron 1792), zawierającego polski przekład z r. 1842 wyboru listów Heynego z lat 1765-1777, oraz przejrzałam załączniki do całej korespondencji Heynego, a więc dołączone do niej gazetki pisane, odpisy różnych dokumentów (manifestów, mów) oraz wierszy okolicznościowych, głównie politycznych i obyczajowych, obejmujące w sumie około 10 tysięcy stron. Ponadto wykorzystałam rękopis (243 1) z materiałami do genealogii Franciszka Karpińskiego i przejrzałam parę innych rękopisów, m.in. 129, zawierający zbiorek wierszy nieznanego poety Szymona Wincentego Nowickiego, kapitana Gwardii Honorowej Wojsk Francuskich, i 202, z przekładem Antoniego Kossakowskiego (1771) kazań Mnicha Cyryla Stawrowieckiego.

Z kwerendy przywiozłam dziesiątki stron notatek i odpisów. Zawierają one:

1. Materiały wydatnie uzupełniające znajomość okresu, jego klimatu, osób. Znalazło się tu parę nieznanymi informacjami dotyczących "Monitora", uzupełnień do kroniki dziejów ówczesnego teatru, zwłaszcza publicznego teatru warszawskiego, do dziejów drukarstwa, cenzury itp. Materiały te będą też przydatne przy opracowywaniu komentarzy edytorskich, wykorzystam je już do dopełnień i korektur przygotowywanych do druku komentarzy rzeczowych do pamiętników Franciszka Karpińskiego.
2. Materiały uzupełniające biografie i powiązania osobiste kilku pisarzy lub działaczy kulturalnych Oświecenia. Chodzi tu m.in. o takie nazwiska, jak Franciszek Karpiński (definitywne ustalenie nazwiska matki poety), Ignacy Krasicki (niezna-

ny epizod z dziejów rządów XBW diecezją warmińską) oraz Wojciech Jakubowski, Józef Epifani Minasowicz czy Wawrzyniec Mitzler de Kolof (odsłonięcie nieznanych związków rodzinnych Mitzlera sprzed małżeństwa z Anną Bezin, zalegalizowanego dopiero na łożu śmierci, kulisów politycznych kilku druków tłoczonych w jego oficynie oraz wielkości ich nakładów).

3. Rejestr zawartych w przejrzanym tekście tekstów literackich wierszy okolicznościowych, przeważnie znanych, anonimowych lub zapisanych bez nazwiska poetów - Trembeckiego, Węgierskiego, Krasickiego, Wybickiego, wszakże datowane zapisy w korespondencji Heynego lub w dołączonych do niej gazetkach pozwalają na dokładniejsze określenie czasu ich powstania - od funkcjonującego w aktualnej literaturze przedmiotu (antologii literatury barskiej Janusza Maciejewskiego czy książce o poezji politycznej sejmu delegacyjnego Barbary Wolskiej).
4. Odpisy kilkunastu wierszy, z których jednak po weryfikacji tylko kilka okazało się w dotychczasowej literaturze przedmiotu nieznanymi (na przykład wymiana towarzyska wierszy między Adamem Kazimierzem Czartoryskim a Kasprem Rogalińskim, z roku 1770, czy wierszowany dwugłos Czartoryskiego i Józefa Bielawskiego z roku 1777).

Elżbieta Aleksandrowska

**SPRAWOZDANIE Z POBYTU NAUKOWEGO
W WĘBIERSKIEJ REPUBLICIE LUDOWEJ
13-20 X 1984**

W dniach 14-17 X 1984 r. wzięłam udział w międzynarodowym kolokwium "Oświecenie na Węgrzech, w Europie Środkowej i Wschodniej" zorganizowanym w Matrafüred przez Instytutu Badań Literackich Węgierskiej Akademii Nauk. Kolokwium obejmowało dwa tematy: początki Oświecenia oraz końcowy okres tej epoki. Poszczególne referaty i komunikaty nie ograniczały się wszakże do zjawisk zachodzących na Węgrzech, w Europie Środkowej i Wschodniej, lecz również poświęcone były problematyce Europy Zachodniej.

W moim komunikacie pt. "Okres końcowy Oświecenia polskiego" skoncentrowałam uwagę na zjawiskach zachodzących w kulturze i literaturze naszego kraju w latach 1800-1830, a więc w okresie, w którym zarysowała się ewolucja w sposobie myślenia o zadaniach literatury oraz w praktyce twórczej, spowodowane zmianami politycznymi i kulturowymi oraz pojawieniem się teorii romantycznych. Podkreśliłam te elementy, które przynależały do formacji oświeceniowej i ulegając powolnym przeobrażeniom przyjęte zostały (przynajmniej częściowo) przez romantyzm.

W dniach 18-19 X przeprowadziłam w Budapeszcie rozmowy w wydawnictwie Węgierskiej Akademii Nauk, gdzie znajduje się tom pt. "Oświecenie w Polsce i na Węgrzech". Publikacja ta (w języku francuskim) powstała dzięki współpracy Instytutów Badań Literackich PAN i WAN, jestem jej redaktorką ze strony polskiej. Tematem rozmów były problemy merytoryczne i techniczne związane z wyżej wymienioną książką, która ma ukazać się w Budapeszcie w roku 1985.

Zofia Sinko

SPRAWOZDANIE Z WYJAZDU SŁUŻBOWEGO DO MOSKWY

22 X - 4 XI 1984

W dniach od 22 października do 4 listopada 1984 r. przebywałam w Moskwie na stypendium Instytutu Słowianoznawstwa i Bałkanistyki AN ZSRR. Wyjazd związany był z tematyką przygotowywanej przeze mnie rozprawy habilitacyjnej poświęconej historii inteligencji. Poszukiwania źródłowe miały na celu zebranie materiałów dotyczących dziejów inteligencji rosyjskiej, obrazu społeczeństwa polskiego, a szczególnie jego warstwy inteligentckiej w opinii różnych ugrupowań rosyjskich.

Z uwagi na krótki okres pobytu zmuszona byłam do ograniczenia poszukiwań wyłącznie do zbiorów bibliotecznych pomijając kwerendy archiwalne. Pracowałam w dwu najistotniejszych dla badań humanistycznych bibliotekach: Leninowskiej i Nauk Społecznych. Z materiałów czasopiśmienniczych wykorzystałam zwłaszcza periodyki: "Bolszewik", "Wojna i Rewolucja", "Wojna i Raboczyj Kłass", "Komunisticzeskiej Internacjonał". Spośród prac poświęconych historii inteligencji rosyjskiej zapoznałam się przede wszystkim z dorobkiem Lejkiny-Swirskiej, Własowa, Kuzniecowa. Z grupy prac poświęconych metodologicznym aspektom badań inteligencji wykorzystałam głównie prace Karapietiana, Kostylowej, MiGUNOWA, Swierczkowej, Szykina. Z teoretycznym dorobkiem rosyjskich działaczy inteligentckich pozwoliły mi zapoznać się dość dobrze zachowane zbiory publicystyki początku XX w.

Biorąc pod uwagę profil zainteresowań mojej macierzystej Pracowni, starałam się także zapoznać z dorobkiem radzieckiej historiografii dotyczącej badań nad dziejami prasy. Wobec nikłych efektów własnych poszukiwań odbyłam rozmowy na Wydziale dziennikarstwa Uniwersytetu Moskiewskiego. Szczególnie cenne

informacje wyniosłam ze spotkania z prof. Peltem.

Odbyłam także rozmowy w Instytucie Historii AN ZSRR, które koncentrowały się wokół badań nad inteligencją. Ze stanem radzieckiej historiografii w tym zakresie zapoznał mnie prof. Fiedukin.

Daria Nałęcz

SPRAWOZDANIE Z WYJAZDU SŁUŻBOWEGO DO ZSRR

29 XI - 14 XII 1984

W Związku Radzieckim siedem dni spędziłam w Moskwie, osiem dni we Lwowie.

W Moskwie pracowałam w Centralnym Gosudarstwiennym Archiwie Literatury i Isskustwa (CGALI), gdzie udostępniono mi zbiory rękopiśmienne i mikrofilmowe. Dotarłam do wszystkich materiałów Sienkiewiczowskich wymienionych w 5-tomowym Inwentarzu Archiwum, z którym miałam możliwość zapoznać się w Czytelni Archiwum. Oprócz sześciu listów pisarza do drugiej żony, Marii z Wołodkowiczów Sienkiewiczowej, znalazłam zupełnie nieznany list (autograf) Sienkiewicza do przewodniczącego Komitetu Litewskiego w sprawie pomocy ludziom dotkniętym klęską wojny, wysłany z Vevey 2 marca 1916 r. Dokument ten poszerza naszą wiedzę o akcji charytatywnej, prowadzonej przez Komitet Generalny Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce z siedzibą w Vevey, którego przewodniczącym był Henryk Sienkiewicz, dowodzi mianowicie, że nie tylko ludność polska, ale i litewska nie znająca języka polskiego otrzymywała dary, pozwalające jej przetrwać trudny okres pierwszej wojny światowej. W Archiwum natrafiłam również na tekst

ankiety, rozesłanej przez Sienkiewicza w 1907 r. do wybitnych osobistości całego świata dotyczący losów ludności polskiej pod zaborem niemieckim, prześladowanej przez rząd pruski. Tekst ten otrzymały w Moskwie trzy osoby: Sumbatow (list znajduje się w zespole korespondencji Aleksandra Iwanowicza Jużyna), Czużerow, redaktor gazety "Russkije Wiedomosti" i Wasilij Iwanowicz Danczenko, ale osoby te nie nadesłały widocznie odpowiedzi na ankietę, gdyż nie figurują w książce "Prussie et Pologne", wydanej przez Sienkiewicza w Paryżu w 1909 r. Tym cenniejsze jest odnalezienie tych dokumentów, pozwalających ustalić, jak szeroki zasięg miała w Rosji akcja Sienkiewicza podjęta w obronie prześladowanej przez Prusy ludności polskiej.

W Bibliotece im. Lenina udostępniono mi przechowywany w Dziale Rękopisów autograf listu Sienkiewicza do Dmitrija Nikołajewicza Anuczina, redaktora "Russkich Wiedomosti", w którym dziękuje on za honorarium za artykuł o Lwie Tołstoju i odsyła czek, gdyż artykuł ten miał być bezinteresownym wyrazem czci dla wielkiego pisarza rosyjskiego. Do innych listów Sienkiewicza nie otrzymałam dostępu.

Podczas pobytu we Lwowie pracowałam przede wszystkim w Bibliotece UAN oraz w Bibliotece Naukowej Uniwersyteckiej. W tej ostatniej przewertowałam udostępniony mi Inwentarz Rękopisów i wynotowałam z niego sygnatury ważniejszych polskich dokumentów literackich, tj. listów Fredry, Konopnickiej, Orzeszkowej, Tetmajera, Staffa, Przybyszewskiego, Reymonta oraz autografu "Puszczy jodłowej" Żeromskiego. Listów Sienkiewicza w Inwentarzu tym nie znalazłam.

W Bibliotece UAN, gdzie udostępniono mi stopniowo inwentarze i katalogi rękopisów, jak również same rękopisy, przejrzałam w poszukiwaniu listów Sienkiewicza wiele zespołów korespon-

dencji, m.in. Romana Pilata, Ludwika Bernackiego, Ferdynanda Bostela, Bronisława Gubrynowicza, Piotra Chmielowskiego oraz materiały Józefa i Seweryna Tomaszów. Natrafiłam w nich na sześć listów Sienkiewicza - dwa do Wiktora Baworowskiego, jeden do Edmunda Naganowskiego, jeden do Romana Pilata i dwa do nieustalonych adresatów - wydawców. Dzięki uprzejmości Biblioteki otrzymałam z nich mikrofilm. Przy okazji dokonałam odpisu dwu nieznanych listów zaprzyjaźnionej z Sienkiewiczem Heleny Modrzejewskiej. Nie dotarłam natomiast do tych materiałów, które zostały przekazane przez Bibliotekę UAN do Archiwum Lwowskiego. Dostęp do Archiwum wymaga dodatkowych starań, na które nie było czasu i możliwości.

W Czytelni Czasopism Biblioteki Ukraińskiej Akademii Nauk udostępniono mi prasę lwowską z przełomu XIX i XX w. (m.in. "Gazetę Lwowską" i "Dziennik Polski"), która zawiera wiele informacji o życiu i twórczości Sienkiewicza i o jego związkach ze Lwowem, stanowiąc cenne źródło komentarza do korespondencji pisarza.

Aby w pełni wyzyskać materiały Sienkiewiczowskie znajdujące się w Związku Radzieckim, należy jeszcze zbadać zasoby bibliotek Wilna i Leningradu, o których wiadomo, że zawierają dokumenty pisarza, m.in. jego korespondencję z Cesarską Akademią Nauk, której był członkiem.

Marja Bokszczanin

SPRAWOZDANIE Z WYJAZDU DO NRD

24-27 II 1985

W dniach 25-26 II 1985 r. wzięłam udział w konferencji organizowanej przez Akademie der Wissenschaften der DDR i Akademie-Verlag z okazji obchodów 80-lecia urodzin zmarłego prof. Wolfganga Steinitza. Tematem posiedzenia była "Twórczość ludowa i narodowa świadomość" (Volksdichtung und Nationalbewusstsein). Wygłosiłam krótki referat pt. "Volksmärchen und Volksdichtung in der Zeit der polnischen Romantik", nadto uczestniczyłam w zebraniu komitetu wydawniczego serii "Volksmärchen. Eine internationale Reihe", założonej niegdyś z inicjatywy prof. Steinitza. Omawiano plany serii, w której również ma znaleźć się tom bajek polskich, przygotowany przez autorkę niniejszego sprawozdania. Zobowiązałam się opracować w terminie dwuletnim (na koniec r. 1987) wybór tekstów, naukowy komentarz oraz posłowie, zgodnie z konwencją serii i wymogami Akademie-Verlag.

Helena Kapełus

Prace redakcyjne nad niniejszym zeszytem ukończono dnia
3 lutego 1986 r.